

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՈՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՆՎԱՆԱԿՈՂՈՒԹՅԱՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՌԻՄ

«Ով ճմարտապես կամենում է հարապատ
մնալ Վարդանանց սուրբ հիշատակին, նրան
անհրաժեշտորեն հարապատ կլինի արդի իրա-
կան Հայաստանը, արդի ապրող ու ջնջող, ա-
ճող ու ծաղկող մեր մայր հայրենիքը...»:

(Հայոց Հայրապետի խոսքից Վարդանանց
տոնակատարության առթիվ, 18 փետրվար
1982 թ.)

Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու
նվիրական ավանդություններից մեկն է այն,
որ ամեն տարի, գարնանամուտին, մեծ հան-
դիսությամբ ոգեկոչվում է 451 թ. Ավա-
րայրի հերոսամարտում զոհված հայ մար-
տիկների սուրբ հիշատակը:

Այս տարի նույնպես պատշաճ ջուժով և
հանդիսավորությամբ Մայր Աթոռում նշվեց
պատմական այդ եղելության հիշատակը:

Մարտի 1-ին, հինգշաբթի օրը, առավոտ-
յան, Մայր տաճարում կատարվում է հան-
դիսավոր ժամերգություն, իսկ ժամը 11-ին
մատուցվում է սուրբ պատարագ: Պատարա-
գիչն է հոգևոր ճեմարանի փոխտեսուչ Ս.
Հայկապուն վրդ. Նաջարյանը, որը հավարտ
ս. պատարագի Իջման ս. Սեղանից արտա-
սանում է Վարդանանց հերոսամարտին
նվիրված ոգեշունչ մի քարոզ հետևյալ բնա-
բանով. «Յայսմ հաւատոց զմեզ ոչ ոք կարե
խախտել, ոչ հրեշտակք եւ ոչ մարդիկ, ոչ
սուր եւ ոչ հուր, ոչ ջուր, ոչ ամենայն զինչ
եւ են դառն հարուածք» (Եղիշե):

Քարոզից անմիջապես հետո, Վեհափառ
Հայրապետի անվանակոչության տոնի առթիվ,
կատարվում է հայրապետական մաղթանք:

Այնուհետև ժամը 13-ին, Վեհարանի հան-
դիսությունների դահլիճում, Վեհափառ Հայ-
րապետի բարձր նախագահությամբ, տեղի է

ունենում Վարդանանց տոնին նվիրված հան-
դիսություն: Հանդիսությանը ներկա էին
Մայր Աթոռի միաբանությունը, հոգևոր ճե-
մարանի դասախոսական կապմն ու ուսանո-
ղությունը, Մայրավանքի պաշտոնեությունը,
ողջ աշխատավորությունը, ինչպես նաև հա-
վատացյալների մեծ բազմություն:

Հանդիսությանը ներկա էր նաև Հայկական
ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ
Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ռու-
բեն Պարսամյանը:

Հանդիսությունն սկսվում է Հայկական
ՍՍՀ պետական հիմնի կատարումով, որից
հետո բացման խոսք է ասում հոգևոր ճեմա-
րանի փոխտեսուչ Ս. Հայկապուն վրդ. Նա-
ջարյանը:

«Մի գեղեցիկ ավանդություն է դարձել
Մայր Աթոռում ամեն տարի տոնախմբել
Վարդանանց հիշատակը: Ոմանք գուցե վար-
մանան, թե ինչ կարիք կա նշելու հեռավոր
անցյալին վերաբերող պատերազմական մի
ղեպք, մի պարտություն, այն էլ այսօր, այն-
պիսի մի ժամանակաշրջանում, երբ աշխարհն
ամենից ջատ կարիք ունի խաղաղության»:
Շարունակելով իր խոսքը՝ Հայկապուն վար-
դապետը նշում է, թե ինչպես Հայկ նահապե-
տից սկսած հայ ազատատենչ ժողովուրդը
բազում ճակատամարտեր է մղել բարբարոս

թշնամիների դեմ՝ գերադասելով մահը, քան թե ստրկությունը: Բայց այդ բոլոր պատերազմներից հայ հոգու համար ամենից ավելի հարապատ և սուրբ է մնացել Ավարայրի ճակատամարտի հիշատակը, «Ավարայրը իր մղված օրից դարձել է գոյատևելու խորհուրդ ամեն մի հայի հոգու մեջ...»: Եվ այդ մեծ խորհուրդը դարեր շարունակ միշտ վառ պահեց հայ մարդու ապատասեր ոգին: Այդ ոգին է՛լ ավելի բոցավառվեց Սարգսրապատի ճակատամարտում, որը «...արդարորեն կարող է կոչվել երկրորդ Ավարայր»: Իր բացման խոսքի վերջում հայր սուրբը ասում է. «Նշել Ավարայրի հերոսամարտը այսօր՝ նշանակում է հիշեցնել աշխարհին, թե տակավին կա հայ ժողովուրդը, և թե մենք, որ անցել ենք երկար և տառապալի ուղի, լա՛վ գիտենք խաղաղության արժեքը և ըստ այնմ էլ մեր արևը և մեր հոգու գույները միացրել ենք սովետական ժողովուրդների պարզած խաղաղության ծիածանին:

Նշել Վարդանանքը այսօր՝ նշանակում է խաղաղության և ապաստության վեհ գաղափարները ջատագովել, ապրել և ստեղծագործել մեր սուրբ հողի վրա, նշանակում է հավերժացնել մեր անցյալը մեր ներկայով, բայց մանավանդ մեր ապագայով, մեր երպաների իրականացումով»:

Բացման խոսքից հետո Ս. Հայկապուն վրդ. Նաջարյանը հրավիրում է Մայր Աթոռի միաբան Ս. Ասողիկ արքեպիսկոպոսին հանդես գալու օրվա խորհրդին նվիրված բանախոսությամբ:

Բանախոս հայր սուրբը իր բովանդակայից պեկուցման մեջ վեր է հանում Վարդանանց հերոսամարտի մեծ խորհուրդը: Ոգեկոչելով մեր նախնյաց դյուցազն հերոսների՝ Հայկ նահապետի, Արամի և Արայի հերոսական պայքարի պատմությունները, նա նշում է. «Դյուցազները իրենց պատկանած ցեղի մեծագույն արժանիքների արտահայտիչներն են: Մեծագույն դյուցազնությունը բարիի պաշտամունքի մեջ է, որը կարող է բարձրանալ մինչև Գողգոթա, գոհվել, բայց և հարություն առնել»: Այնուհետև հայր սուրբը պատմական մի քանի տվյալներ է մեջ բերում 451 թվականից առաջ, Արշակունյաց թագավորության անկումից հետո, Հայաստանի ներքին և արտաքին քաղաքական դրության մասին և նշում, որ «Հայաստանում այդ ժամանակ քրիստոնեությունը հաղթանակած իր լույսն էր տարածում ամենուրեք», իսկ «Պարսկաստանը իր կրոնն էր պարտադրում հայոց՝ փոխան քրիստոնեության...»: Նման դժվարին կացության մեջ, ավելացնում է բանախոսը, հայ ժողովրդի համար միակ համապատասխան կապակերպությունը մնում էր Հայ

Եկեղեցին, որն իր պատասխան խոսքը պետք է ուղարկեր Հավկերտին:

Լուսաբանելով Հայ Եկեղեցու ծնունդը, ինչպես նաև Գրիգոր Լուսավորչի և Տրդատի մաքառումները հեթանոսության դեմ, պեկուցող հայր սուրբը շեշտում է այն միտքը, որ 451 թ. հայ հոգում արդեն արմատացած քրիստոնեությունը պահպանելու համար «պետք էր կենաց և մահու պատերազմ»: Ավարայրի դաշտում տեղի ունեցած պատերազմում. «Հայերը, ձիշտ է... չհաղթեցին, բայց և չպարտվեցին. պարսիկը հայոց երկրից ետ տարավ իր ուղարկած չար ոգուն, իր Չրադաշտին, իսկ հայը մնաց քրիստոնյա և է՛լ ավելի հավատաց Քրիստոսի կենսաբեր լույսին, այն լույսին, որի մասին վկայել էր մեր Փրկիչը, թե՛ «Ոչ միայն հացի կեցցե մարդ, այլ նաեւ բանի», այսինքն՝ հոգեկան հարստություններով, որ պորություն է, ոգեկան պորություն: Բաբելոնացիք, ասորեսանցիք, սկյութներն ու կիմերները, հյոթ՝ մարմնով, հողով ու հացով, կորան ու փոշի դարձան՝ իրենց իսկ պորություններով պաշարված: Ինչո՞ւ, որովհետև պակասում էր նրանց Բանը, ոգին, որովհետև ժողովուրդները գոյատևում են ոչ միայն հացի, այլ նաև՝ բանիով»: Զիշտ գնահատական տալով Վարդանանց պատերազմին, բանախոսը այն համարում է «համաշխարհային պատմության նշանավոր իրադարձություններից մեկը» և համեմատում «Կատալաունյան դաշտերի վրա մղված պայքարի հետ՝ ընդդեմ Ատտիլայի հորդանների, ի պաշտպանություն քրիստոնեության և քաղաքակրթության»:

«Ավարայրի ճակատամարտը, — շարունակում է բանախոսը, — ոչ թե սոսկ երկու բանակների կռիվ էր, այլ մի ամբողջ ժողովրդի գոյամարտն էր, որ շարունակվեց դարերի ընթացքում Վահրամ Պահլավունու ու Դավիթ Բեկի, Մուսա լեռան ու Սարգսրապատի, Անդրանիկի ու Ֆիդայիների հերոսամարտերում...»:

Բանախոսության վերջում Ասողիկ հայր սուրբը, Վարդանանց խորհուրդը կապելով ներկայի հետ, ցույց է տալիս, թե ինչպես համայն հայ ժողովուրդը խոր գիտակցությամբ և ամենայն հարգանքով գլուխ է խոնարհում նրանց սուրբ հիշատակի առաջ և հավերժացնում այդ բարի և անմոռաց հիշատակը ապագա սերունդների համար. «Այսօր վերածնված Հայաստանի քաղաքամայր Երեւանի կենտրոնում վեր է հանել քաջ Վարդանի հսկա արձանը՝ սուրբ ձեռքին, ձին օղի մեջ... Ավարայրի դարերից է եկել նա՝ թրատելով չարն ու բռնությունը, ոգեղեն խորհուրդը եկել մարմին է առել այսօր և ոգեղնում է հայ ժողովրդի վավակներին... Այ-

սօր հայ ժողովուրդը իր նոր հայրենիքում հրաշքներ է արարում՝ Վարդանանց խորհուրդը դարձրած կենդանի ու առաջնորդ ուժ, որովհետև այդ ոգին առողջ է ու բարոյական, տիեզերական ու համամարդկային»:

Բանախոսությունից հետո, հանդիսության գեղարվեստական մասում հոգևոր ձեմարանի ուսանողները հանդես են գալիս Դերենիկ Դեմիրճյանի «Վարդանանք» պատմավեպի, Եղիշեի «Վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին» գրքի և Եղիվարդի «Կարմիր զորավար» պոեմի ընտրովի հատվածներից և «Լեռն...», «Պլպուլն Ավարայրի», «Ով Հայկապունք», «Մենք քաջ տոհմի զավակներ ենք», «Նորահրաշ» երգերից կապված գրական-երաժշտական մի կոմպոզիցիայի կատարումով:

Հանդիսության վերջում Իր պատգամն ու օրհնությունն է տալիս Վեհափառ Հայրապետը հետևյալ խոսքերով.

«Այսօր ձեզ հետ միասին գոհունակությամբ Մայր տաճարում ներկա եղանք ս. պատարագի և մաղթանքի արարողությանը, լսեցինք ոգեշունչ քարոզը պատարագիչ Հայկապուն վարդապետի, իսկ այստեղ հոգևոր ձեմարանի սաները ներկայացրին մեզ խնամքով պատրաստված գեղարվեստական մի ծրագիր՝ արտասանություններով և երգերով: Ունկնդրեցինք նաև մեր միաբաններից Ասողիկ արեղայի գեղեցկահյուս շարադրանքը Վարդանանց տոնի վերաբերյալ:

Ես ուրախ եմ, որ Մայր Աթոռում, ինչպես դարեր շարունակ, նաև այսօր կենդանի է պահվում հիշատակը Ղևոնդյանց քահանայից և Վարդանանց հերոսների: Մաղթենք, որ միշտ այսպես, խաղաղության պայմաններում, մեր հայրենի հողի վրա շարունակվի ոգեկոչվել հիշատակը մեր Եկեղեցու և մեր ազգի սրբերի ու հերոսների:

«Օրհնեսցի և պահպանեսցի և նախախնամեալ պահեսցի զՀայրապետութիւն և զՀանրապետութիւն ազգիս Հայոց»: Այս մաղթանքի մեջ ամփոփվում է ամբողջ իմաստը, խորհուրդը Վարդանանց հերոսամարտի, նաև խորհուրդը մեր ողջ պատմության ընթացքում տեղի ունեցած բոլոր հերոսամարտերի՝ Վարդանանց պատերազմից մինչև Սարդարապատ և հայրենական պատերազմ:

Իրոք, մի ազգի պատմությունն իրարից անջատ դեպքերի հաջորդականությունն է, այլ իրար հետ շաղկապված, իրար իմաստավորող դեպքերի շարան: Մեր ազգային պատմության մեջ անջատ-անջատ վերցնել պատմական դեպքերը, առանց կապելու մեր ներկա իրականությանը, նշանակում է չհասկանալ պատմությունը, նշանակում է կորցնել մեր ճշմարիտ հիշողությունը: Պատմությունը

մի ազգի հիշողությունն է ճիշտ այնպես, ինչպես մենք բոլորս մեր հիշողությունն ունենք: Հիշում ենք մեր անցյալը՝ մանկությունից մինչև այսօր: Պատկերացրեք մի պահ, որ մեզանից մեկը կորցնեի իր հիշողությունը և չհիշեր իր անցյալը. դա մեծ դժբախտություն կլիներ: Նույնը կլիներ մի ժողովրդի համար, եթե իր անցյալը մոռանար և այսօր չապրեր նաև անցյալի հիշատակներով: Անցյալը հիշելով, անցյալը իմաստավորելով՝ ժողովուրդները կարող են իրենց ապագա կյանքի դռները բանալ: Սրանք պարզ ճշմարտություններ են, բայց կարծում եմ, որ այսպիսի տոնակատարության առիթով մանավանդ պետք է կրկնվեն այս ճշմարտությունները: Վերը մեր հիշած մաղթանքի մեջ իրոք որ մարմնավորված է, հատկապես Վարդանանց հերոսամարտից այս կողմ, մեր ժողովրդի կյանքի խորհուրդը ամբողջությամբ. հաստատ, անսասան և անվրտանգ պահպանել Հայ Եկեղեցու հավատքի վեմը և մեր հայրենիքը՝ մեր այսօրվա խորհրդային Հայաստանը: Առանց այս երկու ճշմարտությունների բացահայտման, մենք մեր կյանքի թելը կտրած կլինենք մեր անցյալից: Երբեմն ումանք փառաբանում են միայն անցյալի հերոսությունները՝ առանց առնչվելու մեր օրերի իրականությունների հետ. այդ դեպքում նրանց խոսքերը մնում են օդի մեջ կախված օձառի պղպջակների նման:

Մեր ժողովուրդը իսկապես մահվան անդունդի առջև կանգնած էր 1920 թ. նոյեմբերին: Մեր դարավոր թշնամին ժամը հասած նկատեց իր ծրագիրն իրագործելու և ամբողջությամբ բնաջինջ անելու Արևելյան Հայաստանը և: Այդ վտանգի պահին ժայթքեց հայ ժողովրդի հերոսական ոգին, Վարդանանց ոգին և ռուսական բանակի օգնությամբ հնարավոր եղավ փրկել մեր երկիրը վերջնական բնաջնջումից:

Այս վերջին վաթսու տարիների ընթացքում, ահավասիկ, այս հանրապետության դրոշի ներքև հայ ժողովուրդը ձեռք բերեց իր երապանքների իրականացումը: Ձեռք բերեց ազատություն՝ վերաջինելու իր քայքայված հայրենի երկիրը, վերականգնելու իր շենքերը, իր քաղաքները, կառուցելու իր մայրաքաղաքը ճարտարապետական տեսակետից հարապատ ազգային ոճով: Աշխարհի վրա քիչ են այն մայրաքաղաքները, որոնք այնքան հարապատ ազգային դրոշմ ունենան, ազգային ոճով կառուցված լինեն, ինչպես մեր Երևանը: Եվ սա մեր ազգային ոգու ապատ թոփքով և երապանքներով իրականացվեց շնորհիվ Թամանյանի և նրա հաջորդների տաղանդի:

Նույնը պետք է ասել մյուս բնագավառներում՝ գյուղատնտեսության մեջ, գիտության մեջ, դպրության, գիր-գրականության և արվեստի մեջ, ուր նույնպես հայաստանցի ժողովուրդը, երբեմն դժվարին պայմանների մեջ, այդ բոլոր վարճացումները քայլ առ քայլ իրականացրեց միշտ ազգային հարավատ ոճով ու ոգով: Եվ այս պատմական իրադրությունների կողքին նաև մեր Եկեղեցին իր առաքելությունն է ծավալում նույն ներշնչանքներով, նույն երազանքներով:

Աղոթենք, որ Աստված հաստատ, անվորձ, անվտանգ, ապահով և խաղաղ պահպանե

մեր ազգային հանրապետությունը և մեր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը:

Թող Աստված օրհնե մեր ժողովուրդը, մեր հերոսների հիշատակը և օրհնե նաև այսօրվա բանվոր, գյուղացի, մտավորական աշխատավորության հսկայական ճիգերը վերականգնելու և է՛լ ավելի պայծառացնելու Վարդանանց հավիտենական Հայաստանը:

Հանդիսությունն ավարտվում է խմբովին երգված «Հայր մեր»-ով և Վեհափառ Հայրապետի «Պահպանիչ»-ով:

ՎԱՐԴԱՅԵՍ ՍՐԿ. ՄԿՐՏՉՅԱՆ

